

Аналіз юридичного захисту інтелектуальної власності у контексті воєнного стану: виклики та можливості

*Кірін Роман Станіславович¹, Петренко Віталій Олександрович²,
Пономаревська Олена Іванівна³*

Опубліковано	Секція	УДК
27.02.2024	Право	347.779

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10714874>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті проаналізовано правове врегулювання та процес посилення захисту інтелектуальної власності (ІВ). У сучасному світі актуальність даної проблематики визначається тим, що відбувається активний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, які створюють суттєві порушення щодо інтелектуальної власності. Метою статті є визначення ефективних шляхів захисту інтелектуальної власності в умовах сучасності. Зокрема, важливим напрямом є захист прав інтелектуальної власності (ПІВ) у період воєнного стану. Ця стаття містить огляд методів захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Автор наголошує на недосконалому національному законодавстві щодо захисту прав інтелектуальної власності порівняно з однією з країн Європейського Союзу (ЄС). Серед форм правового регулювання розкрито особливу роль конституційних принципів державного управління. Проаналізовано основні форми правового регулювання охорони та захисту прав інтелектуальної власності. З'ясовано, що існує низка механізмів захисту, а саме: відшкодування, компенсація, медіація тощо. Медіація є одним із найпоширеніших інструментів врегулювання питання захисту інтелектуальної власності. У основних результатах представлено засоби покращення існуючих норм, судових процесів і рішень щодо забезпечення надійного захисту прав власників. Доведено, що інтелектуальна власність пов'язана з усіма сферами людської діяльності. Головними проблемами у захисті власності є використання штучного інтелекту, підробка, імітація, шахрайство. Кожна правова держава повинна захищати свої блага, а кожна особа має право на судовий захист майнового чи немайнового інтересу. У висновках запропоновано шляхи удосконалення інструментів захисту прав інтелектуальної власності у воєнний час. Підкреслено важливість захисту прав інтелектуальної власності, що має велике значення для розвитку прогресивного суспільства. Зрештою, захист інтелектуальної

¹ доктор юридичних наук, доцент, головний судовий експерт, Дніпропетровський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, м. Дніпро, Будівельний тупик, 1, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0089-4086>

² доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри інтелектуальної власності та управління проектами, Український державний університет науки і технологій, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 4, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5017-1674>

³ кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри архітектури та дизайну середовища, Навчально-науковий інститут архітектури, дизайну та геодезії, Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2044-2186>

власності може стимулювати обмін технологіями та знаннями між країнами та організаціями і сприяти науково-технічному прогресу в глобальному масштабі.

Ключові слова: національне законодавство, права інтелектуальної власності, механізми захисту.

Analysis of legal protection of intellectual property in the context of martial law: challenges and opportunities

Annotation. The article analyzes the legal regulation and the process of strengthening the protection of intellectual property (IP). In today's world, the relevance of this issue is determined by the active development of information and communication technologies, which create significant violations of intellectual property. The purpose of the article is to determine effective ways to protect intellectual property in modern conditions. In particular, the protection of intellectual property rights (IPR) is an important aspect during martial law. This article contains an overview of the methods of protection of intellectual property rights in Ukraine. The author emphasizes the imperfection of the national legislation regarding the protection of intellectual property rights compared to one of the countries of the European Union (EU). Among the forms of legal regulation, the special role of the constitutional principles of state administration is defined. The main forms of legal regulation of protection and protection of intellectual property rights are analyzed. It was found that there are a number of protection mechanisms, namely: compensation, compensation, mediation, etc. Mediation is one of the most common tools for settling the issue of intellectual property protection. In the main results, ways to improve existing norms, court processes and decisions to ensure reliable protection of rights holders are presented. It has been proven that intellectual property is related to all spheres of human activity. The main problems in property protection are the use of artificial intelligence, forgery, imitation, fraud. Every legal state must protect its interests, and every person has the right to judicial protection of property or non-property interest. The conclusions provide ways to improve the tools for the protection of intellectual property rights in wartime. The importance of protecting intellectual property rights, which is of great importance for the development of a progressive society, is emphasized. Ultimately, the protection of intellectual property can stimulate the exchange of technology and knowledge between countries and organizations and contribute to scientific and technological progress on a global scale.

Keywords: national legislation, intellectual property rights, protection mechanisms.

Вступ

В умовах динамічного розвитку України та її інтеграції в європейський соціально-економічний простір першочерговим завданням права є захист прав і свобод людини у сфері інтелектуальної діяльності. Соціальна правова держава покликана не лише забезпечити важливе і невід'ємне природне право людини на реалізацію свого інтелектуального потенціалу, а й створити умови та можливості для реалізації права на самореалізацію. Це знайшло своє відображення в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, оскільки результати інтелектуальної діяльності мають значний вплив на всі аспекти життя суспільства. Водночас практика правотворчості та правозастосування свідчить про те, що сформована державою система охорони інтелектуальної власності не завжди відповідає інтересам особи, суспільства, держави та європейським стандартам.

Особливу роль у системі захисту прав інтелектуальної власності відіграє адміністративно-правовий захист. Інтерес до питання адміністративно-правового захисту прав інтелектуальної власності зумовлений логічним взаємозв'язком права та економіки і необхідністю правового визнання кожного нового етапу розвитку права інтелектуальної власності. У зв'язку з цим, в контексті імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, необхідно відзначити важливість розвитку системи захисту прав інтелектуальної власності як нової форми взаємодії між державою-правовласником та організацією з продажу прав інтелектуальної власності. Слід також виокремити значимість розробки адміністративних заходів регулятивного та захисного характеру, спрямованих на оптимізацію алгоритму вирішення господарських спорів і забезпечення правопорядку та економічної стабільності у сфері інтелектуальної власності. Очевидно, що мова йде про адміністративно-правову охорону, однією з цілей якої є легалізація найбільш ефективних форм і методів правового впливу на діяльність у досліджуваній сфері та визначення найбільш перспективних напрямів розвитку відносин у сфері інтелектуальної власності.

Така охорона необхідна, оскільки результати інтелектуальної діяльності є вразливими. Вони стають відомими широкій аудиторії і можуть бути легко використані будь-ким, хто має необхідні засоби, в тому числі і в комерційних цілях. Відсутність правової охорони означає, що ті, хто здійснює певні інвестиції в інтелектуальну власність, не зможуть повернути свої витрати, а автори (винахідники та інші творці об'єктів інтелектуальної власності) будуть змушені шукати інші засоби для існування замість того, щоб займатися творчою діяльністю.

Сучасність характеризується насамперед парадигмами крихкості, технологій і глобалізації. Зокрема, в Україні ситуація загострилася із початком ведення повномасштабної війни. Інтелектуальна власність нерозривно пов'язана з усіма аспектами людського життя, включно із соціокультурним простором, економічним існуванням і навіть внутрішнім світом індивіда. Науковий прогрес є рушійною силою переходу технології з категорії засобів у категорію інструментів. Упродовж століть проблема захисту є однією з ключових у контексті створення ефективної та дієвої системи захисту. Загалом основними джерелами порушення інтелектуальної власності є піратство, плагіат, використання штучного інтелекту, контрафакт та імітація. Перед державними законодавцями стоїть завдання задовольнити сучасну потребу у впровадженні інновацій технічного прогресу в правові норми. Україна має створити реальні правові інструменти для забезпечення ефективного та дієвого захисту інтелектуальної власності. Це дасть змогу уникнути порушень у комерційних засобах масової інформації, запобігти економічним збиткам і шкоді міжнародній репутації України.

Уряд України має тісніше співпрацювати з урядами інших країн на всіх рівнях для ведення активної боротьби з правопорушеннями у цій сфері. Адже в сучасному світі вже тісно переплелися політика, економіка, культура та інноваційні технології.

Науковим дослідженням питання захисту інтелектуальної власності в Україні в контексті воєнного стану присвячено низку публікацій. Зокрема, В. Стрельник, А. Калита та А. Тарасенко аналізують важливі підходи у політиці держави щодо удосконалення методів захисту інтелектуальної власності [1]. А. Шаповалова, О. Запотоцька та А. Гуржій у своїй науковій роботі висвітлили прогалини у законодавстві щодо врегулювання питання захисту інтелектуальної власності [3]. Про визначення поняття «інтелектуальна власність», зокрема, розмежування термінів «охорона» та «захист» трактує К. Добровольська [4]. А. Шабалін охарактеризував аспекти дискреції суду щодо вибору способів захисту [5]. В. Дмитренко розглядає важливість вдосконалення

законодавства щодо інтелектуальної власності, що забезпечує охорону результатів інтелектуальної, творчої діяльності та посилення захисту прав та інтересів правовласників [7]. І. Комарницька та М. Буцік приділяють увагу тлумаченню понять немайнові та майнові права ІВ [8]. Про значення інтелектуальної власності для розвитку економіки та бізнесу загалом зазначає Н. Христинченко [15]. Дослідники Ю. Заліпаєв та О. Пузирний зауважують, що до захисту інтелектуальної власності можна залучати не лише державні органи, а й конкретних осіб – адвокатів [11].

Метою статті є критичний аналіз специфіки захисту прав інтелектуальної власності в Україні в умовах сучасності, визначення основних проблем та пошук ефективних шляхів їх вирішення.

Матеріали та методи. Дослідження здійснено з використанням спеціальнонаукових та загальнонаукових методів, обраних з урахуванням поставленої мети, визначених завдань, предмета та об'єкта дослідження. Водночас на основі детального аналізу методів захисту інтелектуальної власності в Україні виявлено потребу щодо внесення законодавчих змін.

Зокрема, феноменологічні методи використовувалися для дослідження поняття інтелектуальної власності, її унікальних особливостей в Україні та причин необхідності удосконалення механізмів захисту, формування і збереження суспільної безпеки. Історичний метод застосовано для аналізу та систематизації першопричин у виникненні небезпеки для інтелектуальної власності. Цей метод також допоміг пояснити труднощі захисту інтелектуальної власності в період воєнного стану в Україні.

Використовуючи поєднання аналітичного та прогностичного методів, автор визначив сфери державної діяльності, які потребують реформування з метою організації ефективного та комплексного захисту інтелектуальної власності. Застосовано порівняльно-правовий підхід для опису досвіду ЄС та України в контексті даної проблематики.

Системно-структурний підхід дозволив розглянути інтелектуальну власність як системне явище, проаналізувати закономірності її розвитку, вплив на суспільство, природу її структурних елементів та взаємозв'язки і залежності між чинниками, що її породжують. Ця методологія також дала можливість визначити місце і значення органів державної влади в діяльності щодо покращення методів захисту. Узагальнення використовувалися, зокрема, для опису характеру здійснення правопорушень інтелектуальної власності.

Вищезазначені наукові методи, які взаємопов'язані між собою, були використані з метою забезпечення об'єктивності, повноти та всебічності дослідження.

Результати

Можливість захищати власні інтереси, права та свободи є невід'ємною ознакою правової держави. Відповідно до українського цивільного законодавства, кожен громадянин має право на захист своїх громадянських прав у разі їх порушення, невизнання або оскарження. Захист прав інтелектуальної власності забезпечується різними інструментами та процедурами, передбаченими національним законодавством кожної країни та міжнародними нормами. Одним з найважливіших засобів захисту є притягнення до відповідальності. Це означає, що кожен, хто завдає шкоди іншій особі, повинен нести відповідальність за свої дії. Однак варто зазначити, що гарантія права на справедливе вирішення спорів не забезпечується виключно судовою системою.

Суб'єктивні цивільні права мають реальну соціальну цінність лише тоді, коли вони передбачають ефективний механізм захисту у разі їх порушення. На думку Ю. Капіци та К. Шахбазяна, визнані за особою суб'єктивні права, які не передбачають необхідних

засобів захисту у разі їх порушення, є лише «декларативними правами». У зв'язку з цим, правильним є твердження, що правове регулювання всіх суспільних відносин пов'язане з процесом, за допомогою якого правові норми переводяться в площину фактичних суспільних відносин, тобто кожне суб'єктивне право забезпечується можливістю примусового відновлення або захисту в разі його порушення. Дійсно, доктрина розглядає можливість захисту як гарантію самого суб'єктивного права. Сказане повною мірою стосується проблематики ІВ [12].

Зазвичай термін «право інтелектуальної власності» використовується для позначення майнових прав на результати сукупності виключних особистих (особистісних) немайнових прав та прав на результати інтелектуальної творчої діяльності. Цивільний кодекс України формулює право інтелектуальної власності як «інтелектуальну власність, результати творчої діяльності, інші майнові права інтелектуальної власності особи», як це визначено національним законодавством.

Слід зазначити деякі особливості, притаманні інтелектуальній власності, а саме:

1. *Нематеріальний характер.* Об'єкт інтелектуальної власності завжди має ідеальну, а не матеріальну природу.
2. *Об'єктивне вираження.* Наприклад, телефон є вираженням винаходу, вірш – вираженням літературного твору.
3. *Зв'язок з відносинами власності.* Слід підкреслити, що це одна з найважливіших ознак, а тому об'єкт, який створюється, повинен бути унікальним, абсолютно новим і раніше невідомим.
4. *Новизна.* Варто відзначити, що це одна з найважливіших характеристик.
5. *Штучність створення.* Суть цієї властивості полягає в тому, що об'єктом інтелектуальної власності можуть бути визнані лише речі, створені людиною. Іншими словами, об'єкти природного походження апіорі не можуть бути об'єктом права інтелектуальної власності.
6. *Забезпечення правової охорони.* Цей фактор прямо передбачений у Цивільному кодексі України та інших законодавчих актах, а також у міжнародних договорах, що містять перелік об'єктів права інтелектуальної власності.

Основною підставою виникнення авторського права та суміжних майнових прав є правочин – створення твору, виконання, виготовлення фонограми (відеозапису) та перша трансляція передачі (програми) організацією мовлення. Визначено, що вихідною підставою для набуття ПІВ на об'єкти патентного права є правовий склад, який формується з двох елементів:

- 1) створення об'єктів, які відповідають вимогам законодавства;
- 2) державна реєстрація прав інтелектуальної власності на відповідні об'єкти.

Згідно з дослідженням К. Резворович, залежно від відповідної дії способи використання об'єктів інтелектуальної власності поділяються на:

- *безпосередні* – включають дії, безпосередньо пов'язані з самим об'єктом (для об'єктів авторського права і суміжних прав – вторинне надання об'єкту будь-якої об'єктивної форми; для об'єктів патентного права – фактичне втілення (реалізація) ідеї, що становить технічне або дизайнерське рішення, в конкретному продукті (виробі) або процесі; для компонування напівпровідникового виробу – фактичне втілення (реалізація) ідеї, якій надається об'єктивна форма в конкретному виробі або вторинне надання їй форми;
- *опосередковані* – полягають у вчиненні дій, пов'язаних із цивільним оборотом матеріальних носіїв, у яких виражено (втілено, застосовано) відповідний об'єкт права інтелектуальної власності [14].

Підставою для набуття прав інтелектуальної власності є правова конструкція, внесена до статуту або капіталу під час реєстрації, елементами якої є:

- 1) статут (договір про створення товариства з обмеженою (додатковою) відповідальністю) або рішення засновника про створення товариства з обмеженою (додатковою) відповідальністю та рішення загальних зборів учасників акціонерного товариства;
- 2) державна реєстрація суб'єкта господарювання як юридичної особи. Для прав на об'єкти промислової власності державна реєстрація переходу таких прав є ще одним елементом юридичного складу, оскільки набуття таких майнових прав залежить від державної реєстрації.

Сучасний стан розвитку світової цивілізації переконливо довів, що суспільне багатство багатьох країн нині значною мірою складається з інтелектуальної власності (табл. 1). Цей капітал є важливим показником економічної конкурентоспроможності та головним ресурсом національного розвитку, оскільки добробут країни можна визначити за здатністю економіки генерувати та ефективно використовувати інтелектуальний капітал. Саме тому права інтелектуальної власності зараз відіграють значну роль, що, у свою чергу, обумовлює актуальність питання захисту прав інтелектуальної власності.

Таблиця 1

Надходження, заявник та реєстрація винаходів

№	Показники	Рік				
		2018	2019	2020	2021	2022
1.	Кількість заявок:	3975	2856	3194	5590	2760
	- за національною процедурою	2363	2302	1611	1574	1017
	- від національних заявників	2114	2104	1367	1292	790
	- у т. ч. від юридичних осіб	1175	1186	768	748	510
	- від іноземних заявників	249	198	244	273	227
	- за процедурою РСТ	1612	1554	1583	1616	1743
	- національні заявники	2	1	3	5	4
2.	Прийнято рішення за результатами експертизи	2548	2385	2407	2367	1765
3.	Завершено діловодство:					
	- формальні експертизи	4012	3692	2218	3332	2436
	- кваліфікаційні експертизи	3368	3238	3265	3108	2041
4.	Реєстрація:	2469	2255	2179	2298	1566
	- на ім'я національних заявників	1203	1248	1086	990	630
	- на ім'я іноземних заявників	1266	1007	1094	1308	936
5.	Чинні патенти на кінець кожного року	22977	22440	21190	18478	18806

Джерело: складено автором на основі даних [9].

Право на захист розглядається як самостійне суб'єктивне право, яке має реальні юридичні можливості лише у випадку його порушення або оскарження та реалізується в межах охоронних правовідносин.

Також права інтелектуальної власності регулюються низкою міжнародних угод, кожна з яких базується на принципах, що визначають режим функціонування системи захисту прав інтелектуальної власності на міжнародному рівні. Їх аналіз є необхідною передумовою для прийняття ефективного національного законодавства у сфері прав інтелектуальної власності. Становить інтерес розгляд національного законодавства у цій галузі порівняно з законодавством Франції, однієї з найбільш економічно розвинених країн світу.

Особливості регулювання ПІВ у Франції та в Україні. Французьке право інтелектуальної власності має єдиний кодифікований закон – Кодекс інтелектуальної власності. Крім того, законодавство, що регулює питання у цій сфері, представлене Конституцією, законами, декретами, ордонансами, постановами та іншими нормативно-правовими актами. Єдиного кодифікованого закону в Україні немає. Система джерел відповідного законодавства у сфері охорони та використання інтелектуальної власності в Україні включає Конституцію, галузеві акти, закони та інші нормативно-правові акти. Перевагою Уніфікованого закону є те, що він комплексно регулює питання, пов'язані зі стандартизацією, і є простим у використанні. Французький Республіканський кодекс інтелектуальної власності забезпечує правову охорону прав на об'єкти промислової власності, а також авторського права та суміжних прав.

Франція має більш комплексну систему захисту прав інтелектуальної власності, ніж Україна. Це пов'язано з відносно тривалим досвідом розвитку Франції у цій сфері.

Слід зазначити, що останніми роками Україна вжила певних заходів для посилення рівня захисту прав інтелектуальної власності. Стратегія сталого розвитку «Україна–2020» спрямована на реформування системи правової охорони інтелектуальної власності. Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, схвалена Урядом України, передбачає внесення змін до Закону «Про правову охорону прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» та розвиток національного законодавства шляхом створення Комісії з питань інтелектуальної власності. Це забезпечить запровадження ефективних механізмів захисту прав інтелектуальної власності.

Основними проблемами розвитку ринку інтелектуальної власності в Україні є (рис.1):

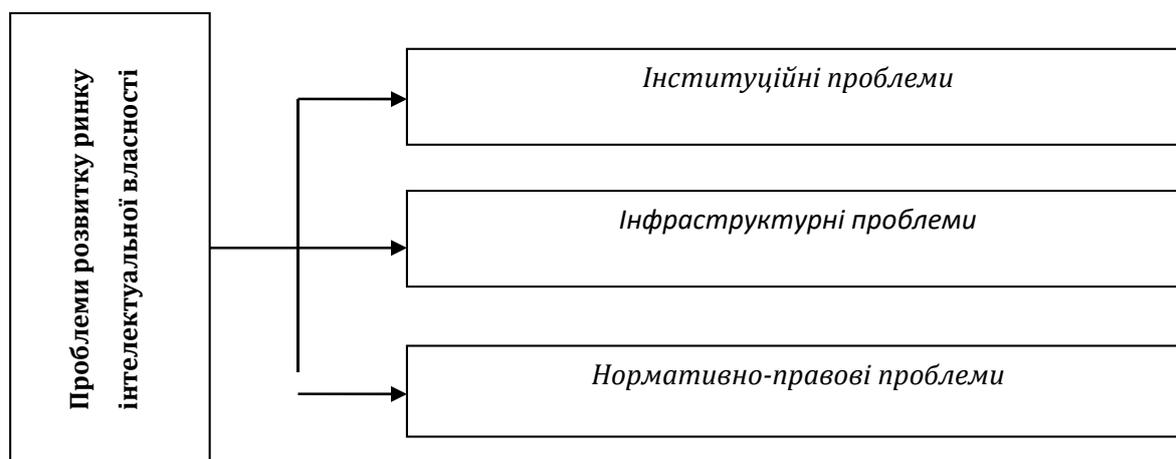

Рис. 1. Основні проблеми розвитку ринку інтелектуальної власності в Україні

Джерело: складено авторами на основі даних [10].

Аналіз порушень прав інтелектуальної власності здійснив EUIPO [16]. На основі цих даних виявлено, що 15% власників зареєстрованих прав інтелектуальної власності повідомили, що постраждали від порушення відповідних прав. Такі порушення найчастіше відбувалися з торговельними марками (14%). Було здійснено порушення щодо патентів і дизайну (по 10%) та корисної моделі – 7%. Найменш поширеними були порушення прав селекціонерів/прав на сорти рослин – 2%.

Порушення прав інтелектуальної власності найбільш впливали на усвідомлення потреби у захисті цих прав, що становило 46%. Так само аналізоване явище вплинуло на втрату обороту – 36%, збиток репутації компанії – 31% та втрату конкурентних переваг.

Важливою складовою аналізу є захист порушених прав інтелектуальної власності та способи їх вирішення. Статистичні дані подано у рисунку 2.

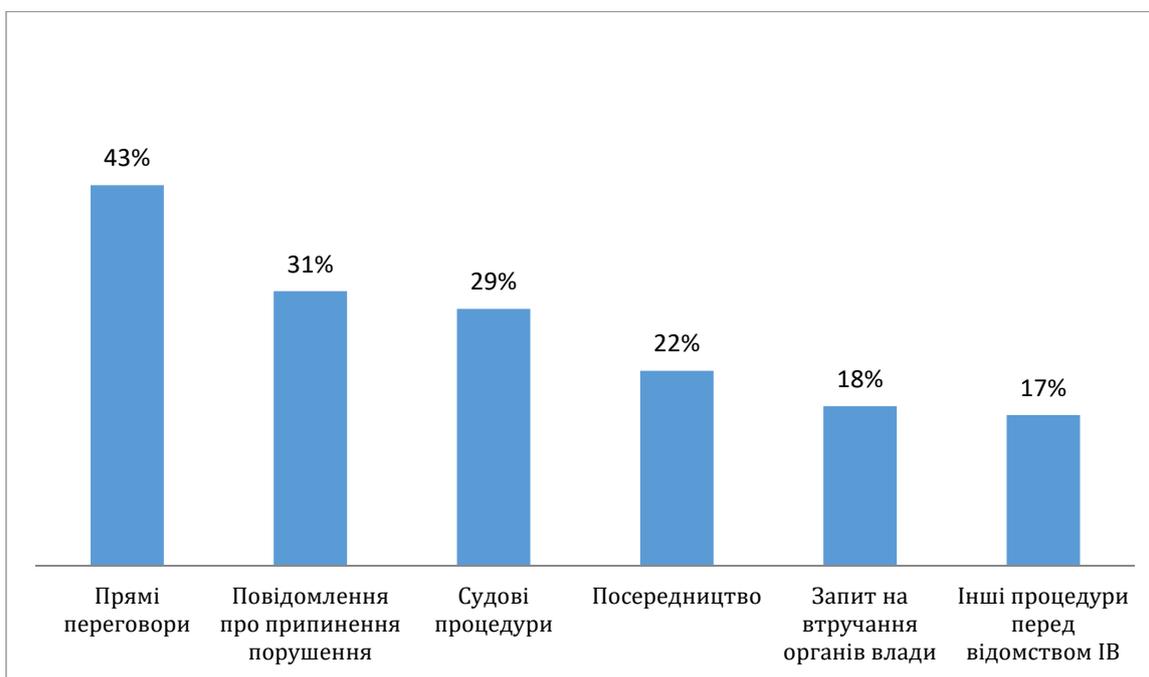

Рис. 2. Способи захисту порушених прав інтелектуальної власності

Джерело: складено авторами на основі даних EUIPO [16].

Як бачимо, найпоширенішими способами захисту прав інтелектуальної власності в ЄС є прямі переговори з порушником (43%), направлення повідомлення (31%) та ініціювання судового розгляду (29%).

Найпоширенішими причинами небажання ініціювати судовий розгляд для захисту порушених прав інтелектуальної власності є те, що ця процедура займає занадто багато часу (33%), судовий розгляд є дорогим (26%) та малоімовірність отримання компенсації (22%). Найменш поширеними причинами є ризик програшу справи (13%), розголошення конфіденційної інформації (11%) та шкода репутації, спричинена розголосом справи (5%).

Тому пропонується класифікувати способи захисту прав інтелектуальної власності на три групи, залежно від їх предмету:

1. Припиняючі — спрямовані на припинення порушення прав інтелектуальної власності.
2. Відновлювальні — спрямовані на відновлення становища, яке існувало до порушення права інтелектуальної власності.

3. Компенсаційні — спрямовані на відшкодування правовласнику майнових збитків та/або моральної шкоди, яких він зазнав внаслідок порушення права інтелектуальної власності.

Серед способів захисту прав інтелектуальної власності особливу увагу слід звернути на судові заборони, що забороняють дії, які порушують або загрожують порушенням прав особи. Судові заборони повинні надаватися лише після того, як правовласник доведе з «достатнім ступенем впевненості», використовуючи наявні докази, що порушення його права є «неминучим». Під час судового розгляду також повинна існувати можливість отримання судової заборони на вчинення протиправних дій. На це є низка причин: незаконне використання, крадіжка та підробка об'єктів авторського права, патентів, торговельних марок та інших об'єктів права інтелектуальної власності; затягування судових процесів у поєднанні з недовірою до медіації; груба необізнаність громадськості, бізнесу та інших осіб про важливість захисту прав інтелектуальної власності.

Початок повномасштабної війни в Україні зумовив внесення коректив у захист інтелектуальної власності. Зроблено зміни до Цивільного кодексу України щодо застосування засобів захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, додано положення, яке дозволяє замінити засіб захисту тимчасовим фінансовим стягненням у випадках умисного або необережного порушення прав інтелектуальної власності. Розмір штрафу визначається судом як сума винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання оспорюваного об'єкта права інтелектуальної власності, і має бути розумно задовільною для позивача. Термін «тимчасове фінансове стягнення» замінено на «компенсацію» та визначено спосіб розкриття інформації про порушення прав інтелектуальної власності.

До Господарського процесуального кодексу України додано статтю, яка дозволяє суду на вимогу позивача вимагати розкриття інформації про джерело та мережу розповсюдження товарів чи послуг, що порушують права інтелектуальної власності. Ця інформація включає назву та адресу ймовірного виробника, дистриб'ютора або попереднього власника товарів чи послуг, про які йдеться. Запити позивачів повинні обмежуватися інформацією, необхідною для встановлення джерела та мережі розповсюдження товарів чи послуг.

Відповідно до зміненого Цивільного процесуального кодексу, якщо є достатні підстави вважати, що товари або послуги порушують права інтелектуальної власності, суд може на прохання позивача видати наказ про витребування інформації про джерело та мережу розповсюдження товарів або послуг, що порушують права інтелектуальної власності. Клопотання заявника повинно містити не тільки необхідну інформацію про джерело і розповсюдження неправомірних товарів або послуг, а й інформацію про осіб, які беруть участь у їх виробництві, розповсюдженні та торгівлі.

Основною метою Закону є вдосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності шляхом уточнення положень та внесення змін до законодавства.

Українські пісні, книги та інші твори мистецтва завжди збагачували та урізноманітнювали нашу культуру. Хоча українські мистецькі твори є джерелом національної гордості, вони також є об'єктом плагіату та порушення авторських прав.

Така ситуація є неприйнятною, але чи існують ефективні механізми запобігання порушенню прав інтелектуальної власності. У зв'язку з цим українська влада повинна вжити заходів для захисту прав інтелектуальної власності своїх громадян та компенсації за втрачену інтелектуальну власність. Одним із можливих шляхів є більш широке використання електронних технологій та впровадження заходів цифрової безпеки під час реєстрації порушень прав інтелектуальної власності.

Однак для боротьби з крадіжками інтелектуальної власності потрібен ширший підхід. Важливо інформувати громадськість про необхідність захисту інтелектуальної власності. Наприклад, шляхом організації інформаційних кампаній, надання доступу до легальних джерел творів, захищених авторським правом, та забезпечення доступу до правової допомоги.

Для ефективного захисту прав інтелектуальної власності Україні необхідно приділяти більше уваги вдосконаленню національного законодавства, посиленню боротьби з порушеннями та належному реагуванню на порушення.

Загалом, захист прав інтелектуальної власності є важливим елементом економічного та культурного розвитку країни. Тому Україні необхідно приділяти більше уваги цьому питанню, забезпечувати ефективний захист прав інтелектуальної власності та залучати міжнародну спільноту до співпраці у цій сфері.

Під методами та формами адміністративно-правового регулювання реалізації права інтелектуальної власності найчастіше розуміють способи, засоби або інструменти, що використовуються органами державної влади для регулювання реалізації права інтелектуальної власності.

Йдеться про способи впливу держави, зокрема виконавчої влади, на відносини суб'єктів захисту прав інтелектуальної власності за допомогою адміністративно-правового регулювання.

Очевидно, що в теперішній час існують досить різноманітні економічні відносини, методи та форми, притаманні сучасному світу. В одній з попередніх публікацій було детально проаналізовано нормативно-правову базу, що забезпечує регулювання контрольно-наглядових відносин в сфері інтелектуальної власності та виявлено проблемні питання у правосуб'єктності державних інспекторів [17].

Перш ніж перейти до розгляду цього питання, слід підкреслити, що методи правового регулювання у судовій практиці охоплюють багато різних аспектів.

Класично в адміністративному праві розрізняють такі види адміністративно-правових методів впливу на суспільні відносини: приписи, заборони та дозволи. Існує й інша класифікація видів методів адміністративно-правового регулювання.

Враховуючи особливості адміністративного права, які полягають у регулюванні владних відносин, що характеризуються нерівністю суб'єктів правовідносин, підпорядкованістю суб'єкта суб'єкту адміністративно-правового регулювання, одностороннім характером адміністративно-правового регулювання, основним методом тут вважаємо метод зобов'язання.

Адміністративні та законодавчі механізми захисту прав інтелектуальної власності видаються суперечливим явищем, яке вступає в протиріччя з автономією, свободою та рівністю, з одного боку, та підпорядкуванням, контролем і регулюванням, з іншого. Поєднання цих суперечливих явищ чітко простежується в процесі порівняння цивільного та адміністративного права.

Цивільно-правові норми спрямовані на забезпечення безпеки економічних відносин, а не на реалізацію економічної політики держави і характеризуються такими принципами, як автономія волі учасників економічних відносин, свобода договору та юридична відповідальність за свої дії. Фактично воно не регулює відносини у сфері інтелектуальної діяльності, а лише встановлює межі взаємодії між суб'єктами, необхідні для забезпечення прав і гарантій захисту власності.

Адміністративне право, з іншого боку, є регулюванням у вузькому розумінні цього терміну, воно безпосередньо впливає на суб'єктів через приписи, обмеження та заборони, раціоналізує економічні відносини та контролює поведінку з метою запобігання негативному впливу на економіку, соціальний мир та безпеку. Воно є вертикальним за своєю природою і не бере до уваги автономію чи волю суб'єкта

регулювання. Іншими словами, це явно прескриптивний підхід. Нині адміністративне право взяло на озброєння незвичний інструмент, по суті запозичений з цивільного права, в контексті захисту прав інтелектуальної власності.

У сучасному світі складних і різноманітних економічних відносин у сфері інтелектуальної власності держава змушена вдаватися до більш м'яких форм регулювання діяльності, які характерні для цивільно-правових форм регулювання, через низку причин. По-перше, для різних правових інструментів регулювання характерні такі методи, як координація, заохочення та переконання.

Найпомітнішою формою, яка не є типовою для адміністративного права, є договірна форма правового регулювання, що зустрічається в межах державно-приватного партнерства. Адміністративне право сьогодні використовує не лише природні засоби вертикального регулювання – накази та заборони, а й цивільно-правову форму, тобто волю. Право також використовує горизонтальне регулювання, яке характеризується такими принципами, як узгодження волі та рівність сторін.

Ще одним відступом від принципу вертикального регулювання відносин за допомогою приписів і заборон, що характеризує адміністративно-законодавче регулювання захисту прав інтелектуальної власності, є державна (фінансова або матеріальна) підтримка організацій приватного сектору у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Різноманітні програми підтримки підприємництва не встановлюють правил для організацій, а натомість створюють стимули.

Приклади таких заходів можна знайти в податковому, митному та антимонопольному законодавстві. Така підтримка може надаватися за допомогою правових заходів (скасування ліцензій). Вона також реалізується через організаційно-економічні заходи (надання фінансових субсидій).

Висновки

Адміністративно-правове регулювання захисту прав інтелектуальної власності як процесу, що реалізується в певному контексті, є складним як за змістом, так і за структурою.

Як складова процесу, захист прав інтелектуальної власності характеризується низкою стадій, що постійно змінюються, пов'язаних із відтворенням та реалізацією певних заходів. Система адміністративно-правового регулювання захисту прав інтелектуальної власності є неоднорідною та різноманітною. З огляду на відмінності у правовому інструментарії, наявному у сферах публічного та приватного права, існують суттєві особливості у співвідношенні публічного та приватного права з точки зору предмету та змісту, а також відмінності у механізмах адміністративно-правового регулювання охорони. З механістичної точки зору адміністративно-правове регулювання захисту прав інтелектуальної власності можна описати як процес, що складається з постійно змінюваних стадій з фіксованим часовим лімітом і наявністю домінуючого впливу, спрямованого на досягнення цілей захисту. Основною метою адміністративно-правового захисту є досягнення балансу інтересів суб'єктів суспільних відносин, врегульованих правовими нормами. В основі існуючої правової конструкції у сфері охорони інтелектуальної власності лежать інтереси авторів, інших правовласників, громадян як споживачів продукції, держави, зацікавленої у встановленні режиму правопорядку і законності у сфері інтелектуальної власності, та всіх інших учасників правовідносин у сфері створення і використання об'єктів інтелектуальної власності. Між засобами індивідуалізації має бути досягнутий гармонійний баланс інтересів.

Перспектива подальших досліджень правового механізму захисту інтелектуальної власності полягає у вивченні та аналізі позитивного досвіду держав-членів ЄС щодо

правового регулювання відносин інтелектуальної власності, особливо конкретних обставин реалізації. Охорона авторського права та суміжних прав у цифровому середовищі, правова охорона комп'ютерних програм і баз даних, винаходів, компонування напівпровідникової продукції, географічних зазначень тощо. Це позитивно вплине на розвиток вітчизняної цивілістичної доктрини у сфері права інтелектуальної власності та сприятиме подальшому вдосконаленню національного законодавства України у сфері інтелектуальної власності та формуванню єдиної правозастосовної практики.

Список використаних джерел

1. Стрельник В. В., Калита А. В., Тарасенко А. Ю. Захист права інтелектуальної власності в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Т. 1. № 79. С. 249–253. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.42> (дата звернення: 19.12.2023).
2. Галупова Л. І. Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 745–749. URL: <https://hdl.handle.net/11300/20264> (дата звернення: 19.12.2023).
3. Шаповалова А. О., Запотоцька О. В., Гуржій А. В. Правовий захист об'єктів інтелектуальної власності в умовах воєнного стану: збереження та безпека інновацій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 642–645. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/153> (дата звернення: 19.12.2023).
4. Добровольська К. Л. Правове забезпечення охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 9. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.9.73> (дата звернення: 19.12.2023).
5. Шабалін А. Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності: теоретичні та практичні аспекти. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 4. С. 65–76. DOI: <https://doi.org/10.33731/42020.216943> (дата звернення: 19.12.2023).
6. Корелова Н. Набув чинності Закон щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: що встановлено? *ЛІГА ЗАКОН*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/219894_nabuv-chinnost-zakon-shchodoposilennya-zakhistu-prav-ntelektualno-vlasnost-shcho-vstanovleno (дата звернення: 18.12.2023).
7. Дмитренко В. Систематизація законодавства України в сфері інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2023. № 4–5. С. 9–19. DOI: <https://doi.org/10.33731/4-52023.289636> (дата звернення: 19.12.2023).
8. Комарницька І. І., Буцяк М. М. Загальні положення права інтелектуальної власності в Україні. *Аналітично-порівняльне законодавство*. 2023. № 5. С. 224–228. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.39> (дата звернення: 19.12.2023).
9. Чуницька І., Бондарук О. Сучасний стан ринку інтелектуальної власності в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-55> (дата звернення: 19.12.2023).
10. Пащенко О., Хоменко В. Основні принципи і методики комерціалізації інтелектуальної власності. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності* : матер. VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності (м. Київ, 26 квітня 2023 р.). Київ: КПІ ім.

- ІгоряСікорського, 2023. С. 293–297. URL: <http://cpdcipr.kpi.ua/article/view/278812/273459> (дата звернення: 19.12.2023).
11. Заліпаєв Ю. В., Пузирний О. О. Проблеми питання захисту адвокатом прав інтелектуальної власності. *Правова держава*. 2023. № 50. С. 43–53. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2023.50.280268> (дата звернення: 19.12.2023).
 12. Капіца Ю. М., Шахбазян К. С. Відкрита наука та інтелектуальна власність. *Інформація і право*. 2023. № 2 (45). С. 73–87. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.2\(45\).282324](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.2(45).282324) (дата звернення: 19.12.2023).
 13. Дорожко Г. К., Петренко В. О., Виборова Ж. Ю. Захист прав інтелектуальної власності у сфері національної безпеки України. Управління проєктами. *Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансфер технологій* : зб. наук. праць за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф (м. Дніпро, 23–24 березня 2023 р.). Дніпро: Юрсервіс, 2023. С. 396–402. URL: https://nmetau.edu.ua/file/zbirnik_materialiv_konf_udunt_2023.pdf (дата звернення: 19.12.2023).
 14. Резворович К. Р. Правова природа судової помилки у цивільному процесі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 99–102. URL: <https://www.doi.org/10.31733/2078-3566-2018-6-99-102> (дата звернення: 19.12.2023).
 15. Христинченко Н. П. Охорона інтелектуальної власності в Україні: цивільно-правовий вимір. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 4 (81). Ч. 2. С. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-2-52-56> (дата звернення: 19.12.2023).
 16. 2022 Intellectual Property SME scoreboard. *European Union Intellectual Property Office*. DOI: <https://www.doi.org/10.2814/28513> (дата звернення: 19.12.2023).
 17. Problems and prospects of the state intellectual property inspectorate: Institutional and legal aspects / R. Kirin et al. *Science and Innovation*. 2022. Vol. 18. No. 3. P. 95–108. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine18.03.095>